5 NAJNOVŠIE VÝSKUMY ČÍTANIA DETÍ (PIRLS 2001, Čítanie 2005)

5.1 PIRLS 2001

PIRLS 2001 (Progress in Reading Literacy Study) bol výskumom čitateľskej gramotnosti 9 – 10 ročných žiakov, ktorý organizovala Medzinárodná asociácia pre hodnotenie výsledkov vzdelávania (IEA – The International Association for Evaluation of Educational Achievement). Do štúdie sa na Slovensku zapojilo 150 ZŠ, vzorku tvorilo 3807 žiakov 4. ročníkov a koordinátorom výskumu na Slovensku bol Štátny pedagogický ústav. Cieľom tohto medzinárodného výskumu bolo zachytiť hlavné trendy v čítaní, pričom výskum sa zameral na tri aspekty čitateľskej gramotnosti: *porozumenie* (identifikovanie informácií, dedukcia z textu, interpretácia myšlienok z textu, kritická analýza a hodnotenie textu), *ciele čítania* (čítanie pre literárny zážitok, čítanie pre získavanie informácií) a *čitateľské návyky a postoje* (domáce a školské prostredie).

Výskum čitateľskej gramotnosti je pre potreby našej práce zaujímavý z viacerých dôvodov:

1. Výberový súbor 9 – 10 ročných detí na Slovensku tvorili žiaci 4. ročníka ZŠ, ktorí boli aj v našom výskume cieľovou skupinou.
2. Výskum PIRLS 2001 bol zameraný na proces porozumenia; čítanie s porozumením bolo súčasťou aj nášho výskumu.
3. V rámci skúmania cieľov čítania sa PIRLS 2001 zameral aj na čítanie pre literárny zážitok, ktoré pri recepcii akéhokoľvek literárno-umeleckého textu zohráva kľúčovú úlohu (recepcia moderných rozprávok je predmetom našej výskumnej činnosti).

Prekvapujúcim zistením skončilo vyhodnotenie výsledkov žiakov v čítaní pre literárny zážitok a pre získavanie informácií. Žiaci na Slovensku dosiahli paradoxne lepšie výsledky v čítaní pre získavanie informácií než pre literárny zážitok. Zistenie je paradoxné najmä preto, že na hodinách čítania a literárnej výchovy na Slovensku sa didakticky oveľa viac pracuje s literárno-umeleckými textami než s textami náučného a informačného charakteru.

Štúdia odkryla aj niekoľko ďalších zaujímavých zistení. Dôležitú úlohu v rozvoji čitateľskej gramotnosti zohrávajú rodičia a rodinné prostredie, a to najmä v predškolskom veku. V otázke porozumenia textu sa ukázalo, že slovenské školstvo je (podľa učebných osnov pre 1. stupeň) viac zamerané na najnižšiu úroveň porozumenia, ktorá v prevažnej miere

vychádza iba z reprodukcie textu. Z hľadiska preferencie žánrov sa zistilo, že informačné texty číta 20% žiakov každý alebo takmer každý deň, 49% žiakov raz alebo dvakrát za týždeň, 26% raz alebo dvakrát za mesiac a len 5% nečíta tieto texty nikdy alebo takmer nikdy. Informačné texty sú teda detským čitateľom bližšie a siahajú po nich oveľa častejšie než po beletristických textoch. Čo je však horšie, až 42% detí vo voľnom čase vôbec nečíta, pričom v medzinárodnom meradle (zvyšných 34 krajín) je to len 19% detí (PIRLS, 2001).

5.2 Čítanie 2005

Čítanie 2005 bol výskumom zameraným na čitateľské a informačné správanie žiakov 4. ročníkov; skúmal čítanie (vzťah ku knihám a čítaniu) a mediálne kontexty čítania (počítače a iné médiá). Terénny výskum realizovalo Literárne informačné centrum a Kultúrne observatórium Národného osvetového centra v roku 2005. Výberový súbor tvorilo 1500 žiakov 4. ročníkov.

Výskum Čítanie 2005 poukázal *„na relatívne vysokú intenzitu venovania sa čitateľským aktivitám rôznych druhov a typov textov, a to aj na rôznorodých nosičoch. Významne sa teda mení typológia a štruktúra čítania“* (Suballyová, 2006, [online]). Došlo teda k zmene vnútornej tematickej štruktúry čítania (Valček, 2005, s. 6). Na Slovensku podľa štúdie vzrástol počet detí, ktoré rady čítajú, ale aj tých, ktoré nemajú o čítanie záujem. *„Prechodná skupina je čím ďalej tým menšia a situácia sa polarizuje“* (Rankov, podľa Suballyová, 2006, [online]). Podobne, ako to vo vyhodnotení výsledkov uvádza aj výskum PIRLS 2001, aj Čítanie 2005 konštatuje, že deti v literatúre hľadajú predovšetkým zaujímavosti. *„Na poznávanie a získavanie nových informácií prekvapujúco číta až 92 percent detí“* (Rankov, podľa Suballyová, 2006, [online]).

V rámci skúmania *mediálnych kontextov* štúdia zaznamenala fakt, že až 50,2% detí má najradšej televízne rozprávky (nezáujem vyjadrilo len 8% detí); v rámci *čitateľského kontextu* (na druhej strane) rozprávky denne číta 27,4% detí, jeden či dva razy týždenne 36,7%, jeden či dva razy mesačne 23% a nikdy 12,9% detí. Uvedené výsledky vypovedajú o obľúbenosti a dominancii rozprávky ako žánru v detskom rebríčku preferencií.

Výsledky ukázali, že výhodou čítania vo vzťahu k televízii je *„voliteľný noetický potenciál“* (Rankov – Valček, 2005, s. 9), čo znamená, že význam televízie je skôr rekreačný, kým čítanie si zachováva atraktívnosť pre svoj poznávací charakter.

Ako sme už v kapitole o psychologických dimenziách rozprávky upozornili, hlasné čítanie je v detskom veku dôležité v mnohých aspektoch. Ani štúdia neopomenula čítanie

nahlas ako *„typ mentalizovanej medzisubjektovej komunikácie, ktorou sa okrem samej čítanej informácie manifestuje aj schopnosť čítať – komunikovať ako kultúrny fenomén“* (Rankov – Valček, 2005, s. 10). Výsledky naznačujú, že čítanie u detí dominuje skôr ako intrasubjektívna duchovná činnosť než ako čítanie pre niekoho (sociatívna komunikácia) a čítanie nahlas teda *„samo osebe nevypovedá o vzťahu k čítaniu z hľadiska uspokojovania noetických a kultúrno-rekreačných potrieb detí“* (Rankov – Valček, 2005, s. 12).

Čítanie 2005 (na základe rozboru tematických detských záujmov) ponúklo možné riešenie situácie rozširovania sa skupiny nečitateľov. Podľa jej zistení je možné pritiahnuť túto skupinu detí k čítaniu najmä tematikou *dobrodružstva* (1. miesto) a *zvieracou* tematikou (2. miesto).

Ako možné zovšeobecnenie oboch výskumov (PIRLS 2001, Čítanie 2005) môžeme uviesť konštatovanie P. Valčeka: *„Čitateľskú kultúru už neformuje len beletria, naopak – kultúra čítania sa najväčšmi rozvíja čítaním odbornej literatúry a literatúry faktu. (...) Kultúra čítania – akokoľvek sa vnútorne či štruktúrne mení a bude meniť – stále zostáva základom všeobecnej kultúry a kultúrnosti“* (Rankov – Valček, 2005, s. 6).